

УДК 159.922.8:159.922.72

Ставицька С. О.

доктор психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри соціальної психології та психотерапії
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
м. Київ, вул. Пирогова, 9
e-mail:stavics@ukr.net

Пилипенко Н. Г.

викладач кафедри соціальної психології та психотерапії
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
м. Київ, вул. Пирогова, 9
e-mail:pilipenko18@gmail.com

**ІНДИВІДУАЛЬНІ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСОБИСТІСТЮ
ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ**

Проведено порівняльний аналіз понять, що використовуються у психологічній науці для конкретизації феноменів організації життєвого шляху особистості. Розкрито психологічний зміст та визначено специфіку індивідуальних форм організації особистістю життєвого шляху.

Ключові слова: життєвий шлях особистості, життєва стратегія, життєва перспектива, часова перспектива, суб'єктивний образ майбутнього, життєва програма, стиль життя, життєвий сценарій.

В психологічній науці сформульовано досить широке коло понять, що використовуються для конкретизації та розкриття психологічного змісту феноменів психології життєвого шляху особистості. Поряд із тривалим існуванням філософського та соціально-психологічного інтересу до проблеми життєвого шляху особистості, не згасає дискусійність у підходах до визначення таких категорій, як життєва стратегія, життєва перспектива, часова перспектива, суб'єктивний образ майбутнього, життєва програма, життєвий проект, стиль життя, життєвий сценарій, що виступають індивідуальними формами організації особистістю життєвого шляху. У зв'язку з цим, постає необхідність у детальному вивченні вище наведених дефініцій з метою розкриття їх змісту та виділення специфічних особливостей, що є значущими в контексті особистісного розвитку.

В історичному контексті радянської психології теоретичною основою дослідження проблеми індивідуальних форм організації особистістю життєвого шляху виступають фундаментальні праці основоположників психології життєвого шляху (К. О. Абульханова-Славська, Б. Г. Анан'єв, Л. І. Анциферова, В. І. Ковальов, О. М. Леонт'єв, Н. А. Логінова, С. Л. Рубінштейн та ін.).

Згідно з ідеями філософсько-психологічної концепції життєвого шляху особистості С. Л. Рубінштейна, кожна людина має свою історію, оскільки вона входить до історії людства, а тому «людина настільки є особистістю, наскільки вона має власну історію» [18, с. 749]. Індивідуальна історія має

свої «події», які є поворотними етапами життєвого шляху особистості. Рішення, які особистість приймає, проживаючи ці «події», визначають її подальший життєвий шлях на певний період часу. Вчений використовував поняття «суб'єкт життя», підкреслюючи принципову роль, яку відіграють у творенні життєвого шляху особистості її активність, творчість та рефлексія [18].

У межах системно-діяльнісного підходу О. М. Леонтьєв зауважував, що особистість не вичерпується лише її минулим, вона є і власним майбутнім, яке уявляється та усвідомлюється нею. За словами вченого, «людина взагалі вся у майбутньому» [13, с. 495]. О. М. Леонтьєв наголошував на категорії «суб'єкт життя», виходячи із теоретичного уявлення, у відповідності до якого поняття суб'єкт життя імпліцитно присутнє у понятті життя [13, с. 491].

Слід зауважити, що концептуальні уявлення С. Л. Рубінштейна і О. М. Леонтьєва, в яких підкреслена принципова важливість вивчення категорії «суб'єкта життя», розширили межі вітчизняних наукових уявлень про особистість і сформували методологічну основу для вивчення проблем організації та побудови людиною власного життя.

У межах концепції життєвого шляху Б. Г. Ананьєва широке обґрунтування здобула ідея історично-соціальної зумовленості індивідуально-психічного розвитку людини. На переконання вченого, особливості формування особистості визначаються сукупністю соціальних умов певної історичної епохи. Тому суб'єктивна картина життєвого шляху в самосвідомості людини оформлюється у відповідності до особливостей соціально-індивідуального розвитку в біографо-історичному контексті [3].

На переконання К. О. Абульханової-Славської, виступаючи суб'єктом життя, людина отримує змогу інтегрувати та реалізовувати власні здібності, узгоджувати власні можливості та поставлені цілі, систему особистісних якостей з об'єктивними умовами та обставинами. Як суб'єкт життя людина виступає творцем власної життєвої стратегії, проявляючи таким чином індивідуальний характер свого життя, його неповторність [1].

Як довела Л. І. Анциферова, особистість є системою, що розвивається. Відповідно, розвиток виступає основним способом буття людини. Прагнення до розвитку зумовлене основною потребою людини — постійно виходити за власні межі, яка виявляється у тому, що вона екстраполює себе у майбутнє. В теперішньому часі людина переживає майбутнє як прагнення до реалізації, вияв себе, бажання досягти певних ідеалів [4].

За А. В. Брушлинським, людина як суб'єкт є творцем власної історії, вершителем свого життєвого шляху. В цій якості особистість ініціює та здійснює специфічні для людини види активності: творчу, відповідальну, моральну та ін. Людина в якості суб'єкта є системною цілісністю всіх його найскладніших якостей, в першу чергу, психічних процесів, властивостей та станів, свідомого та несвідомого. Ця системна цілісність передбачає етапний розвиток на кожному якісно новому етапі життєвого шляху [8].

Український вчений В. О. Татенко в межах суб'єктно-вчинкової парадигми вивчив і обґрунтував поняття «суб'єкт життя» та запропонував

критеріальну модель суб'єктності. Згідно з розумінням вченого, бути суб'єктом свого психічного, душевно-духовного життя означає: 1) усвідомлювати свою суб'єктну місію і прагнути її реалізації, мати усвідомлену *інтенцію* до власне людського способу життя; 2) хотіти і прагнути реалізації власних *потенцій* і використання своїх можливостей; 3) *самовизначатись* у часі, внутрішньому та зовнішньому просторі свого життя, усвідомлюючи відповідальність за прийняті рішення і власні дії; 4) бути спроможним *творити* нові змісти та форми власного буття; 5) постійно здійснювати *рефлексію* свого внутрішнього світу, а також бути здатним до адекватної оцінки результатів своїх творінь, скоєного та вдіяного; 6) набувати *досвід* людського буття та нарощувати людські якості, здійснюючи інтеграцію їх у власне життя; 7) бути спроможним до *самоперевершування*, здійснюючи проектування нових форм та змістів набутого індивідуального досвіду [20].

У західній психологічній науці теоретичним підґрунтям досліджуваної нами проблеми є наукові розробки А. Адлера, Ш. Бюлер, А. Маслоу, Р. Мея, В. Франкла, Е. Фромма, З. Фрейда, К. Г. Юнга та ін.

Як загальний детермінуючий принцип життєдіяльності людини З. Фрейд розглядав принцип задоволення-незадоволення, який керує психікою. За цим принципом, життя людини може розвиватися двома шляхами: прагненням до щастя, що проявляється у переживанні сильного почуття задоволення й униканням болю та незадоволення, якщо перший шлях з певних причин виявляється неможливим для людини [21].

В системі поглядів А. Адлера життя людини є цілісністю, кожен окремий імпульс, кожна реакція якої є проявом індивідуальної життєвої настанови. Ця ідея знаходить відображення в концепції життєвого стилю, яку розробив цей вчений. Життєвий стиль стає очевидним, коли людина стикається із труднощами та перешкодами. На переконання вченого, в основі формування життєвого стилю лежать травматичні переживання дитинства пов'язані з фізичними вадами або недугами, які перетворюються на комплекс неповноцінності й спонукають до формування життєвих цілей [2].

В концепції К. Г. Юнга детально розглядається питання смислу життя. Саме розуміння смислу життя, на думку вченого, має вирішальне значення у виборі людиною власного життєвого шляху та забезпечує можливість реалізації життєвого призначення. На шляху пошуку життєвого смислу людина стикається із небезпекою відчуження від справжнього смислу свого життя через занурення у зовнішні, соціально надані смисли [23].

Згідно з ідеями Ш. Бюлер, стосовно проблеми життєвого шляху, особистість має «самість» — вроджене духовне утворення, яке визначається цілеспрямованою орієнтацією людини на здійснення власних потенціалів, цінностей та смислів. Кожна людина володіє можливістю самоздійснення у всіх сферах життя [24].

У вивченні проблеми побудови особистістю власного життя Е. Фромм особливу увагу приділяв свідомій позиції людини у власному житті, яка безпосередньо пов'язана з її здатністю бути вільною у життєвому виборі, мати можливість обирати серед існуючих альтернатив [22].

Отже, наукові підходи до вивчення особливостей організації людиною власного життєвого шляху неодноразово змінювали напрямок і на передній план по черзі виходили досить протилежні за змістом погляди вчених. Серед особистісних характеристик людини, що визначають організацію її життєвого шляху виділялись: активність, творчість, рефлексія (С. Л. Рубінштейн); здатність людини стверджувати життя як суб'єкта життєдіяльності (О. М. Леонт'єв, В. О. Татенко, Л. В. Сохань); історично-соціальна зумовленість індивідуального розвитку людини (Б. Г. Анан'єв); прагнення людини постійно виходити за власні межі, що виявляється в екстраполяції себе у майбутнє (Л. І. Анциферова); активність особистості, здатність бути суб'єктом власного життя (К. О. Абульханова-Славська); зумовленість психічного функціонування людини принципом задоволення-незадоволення, переважання несвідомої детермінації поведінки (З. Фройд); підпорядкованість життєдіяльності людини індивідуальній життєвій настанові (А. Адлер); розуміння людиною головного смислу власного життя, як умова правильного вибору життєвого шляху (К. Г. Юнг); вроджена орієнтація особистості на здійснення власних потенціалів, цінностей та смислів (Ш. Бюлер); свідомо позиція людини і здатність здійснювати вільний життєвий вибір (Е. Фром) [1; 2; 4; 13; 18; 19; 20; 21; 22; 23; 24].

Далі розглянемо основні підходи зарубіжних та вітчизняних вчених до визначення індивідуальних форм організації особистістю життєвого шляху.

Поняття *часової перспективи* є центральним конструктом концепції Ж. Ньюттена і розглядається вченим в якості часового виміру поведінкового світу людини і пов'язана з такою важливою характеристикою особистості, як здатність ставити та здійснювати віддалені у часі цілі. За вченим, структуруючу роль у часовій перспективі відіграють локалізовані у часі цільові об'єкти, які є регуляторами поведінки людини [16]. На наш погляд, важливими є уявлення Ж. Ньюттена про те, що майбутнє виступає «психологічним простором», в якому потреби людини підлягають когнітивним перетворенням у віддалені цілі та поведінкові проекти. В цьому розумінні, уможлидний конструкт «майбутнє» є місцем реалізації поведінки і розвитку людини [16, с. 10]. О. Ю. Мандрікова вважає, що часова перспектива складає сукупність суб'єктивних уявлень особистості стосовно майбутнього, які впорядковані у відповідності до часової осі. Тобто функціональне значення часової перспективи полягає в тому, що людина визначає зміст власних вчинків, спираючись на образи майбутнього [14].

Таким чином, *часова перспектива виступає* як сукупність індивідуальних уявлень особистості про своє психологічне минуле та психологічне майбутнє, що виступає головною детермінантою поведінки в теперішньому.

В. І. Ковальов, здійснивши аналіз проблеми особистісної організації часу життя, розробив поняття індивідуальної часової *транспективи*. Транспектива пов'язана із властивістю свідомості людини поєднувати в межах власного світосприйняття теперішнє, минуле й майбутнє. Функціональне значення транспективи полягає у суб'єктивній регуляції часу, у можливості подолання його односпрямованості шляхом почуттєво-мисленнєвого

огляду і здійснення ціннісного-сміслового узагальнення власного відношення до життя [12].

Спираючись на теоретичні уявлення вченого, можна стверджувати, що механізм індивідуальної часової транспективи відкриває людині широкі можливості для оволодіння особистісною регуляцією власного часу і, виступає підґрунтям, для смислотворення, саморозвитку й виявлення власної суб'єктивності у формуванні життєвого шляху.

У вивченні проблеми суб'єктивної картини життєвого шляху, Р. А. Ахмеров, використав поняття «*життєва програма*», що є продуктом творчої діяльності людини як суб'єкта активності й передбачає свідоме відношення до життя. Під життєвою програмою вчений розуміє «розумне чи нерозумне використання людиною сприятливих або несприятливих життєвих обставин в планах досягнення мети чи уникнення невдач» [5, с. 7].

Л. В. Сохань життєву програму розглядає як відображення магістральних життєвих цілей, планів та способів їх реалізації в певних видах діяльності людини. Життєві цілі життєвої програми особистості є способом усвідомлення нею сенсу свого існування. Життєві цілі конкретизуються в життєвих планах, за рахунок яких відбувається довільна регуляція діяльності та адаптація того, що замислено до умов та обставин дійсності [19].

Н. Є. Бондар запропонувала поняття *особистісної репрезентації життєвого шляху*, яке дослідниця розуміє як форму, засіб та механізм усвідомлення особистістю життєвого шляху. Особистісна репрезентація життєвого шляху виступає моделлю життя, яка представлена єдністю сприйняття, розуміння, емоційно-сміслової оцінки та поведінково-регулятивних механізмів життєвого шляху [7].

Е. І. Головаха розглядав феномен *життєвої перспективи*, як «цілісну картину майбутнього у складному суперечливому взаємозв'язку подій, які програмуються та очікуються, з якими людина пов'язує соціальну цінність та індивідуальний сенс свого життя» [10, с. 23]. Основною функцією життєвої перспективи виступає регулювання, яке стає можливим за рахунок наявності в житті людини ціннісних орієнтацій, життєвих цілей і планів [10].

К. О. Абульханової-Славської визначила поняття життєвої стратегії, як універсального способу самоздійснення особистості, як принципову здатність особистості до поєднання власної індивідуальності з умовами життя, до її відтворення та розвитку, що реалізується у різних життєвих умовах та обставинах [1]. Стратегічний план життя виступає формою усвідомлення та конструктивної організації майбутнього, самостійного вибудовування та регулювання життя, у відповідності до визначеного напрямку. Вчена вважає, що провідним параметром при побудові життєвої стратегії є активність, як невід'ємна складова усіх сфер життєдіяльності людини. Стратегія життя визначається інтеграцією таких властивостей особистості, як здатність до саморегуляції, самоконтролю, оптимальної організації власного часу життя, конструктивне використання ресурсів мислення, спрямованість рефлексії на узгодження індивідуальних особливостей, розвиток здібностей [1].

Вчені Л. В. Сохань та І. Г. Єрмаков розкривають поняття життєвої стратегії у контексті вивчення проблеми життєтворчості. За твердженням вчених, життєва стратегія є однією зі складових елементів процесу самовизначення, який виступає елементом життєтворчості разом із життєздійсненням, осмисленням життєвих обставин та корекцією життєвого шляху. Основою створення життєвої стратегії виступає осмислення людиною власних життєвих цілей [19].

У відповідності до розробленої І. Г. Єрмаковим та Д. О. Пузіковим теорії життєвого проектування, «... життєва стратегія — це інтегральна модель побудови та здійснення особистістю власного життя, яка включає основні життєві принципи та цінності, життєву позицію особистості» [11, с. 35].

Дослідники М. О. Мдівані та П. Б. Кодесс запропонували визначення життєвої стратегії, як структури життєвих цілей, розгорнутих у часовій перспективі психологічного майбутнього [15]. У наукових розробках О. С. Васильєвої та Є. О. Демченко життєва стратегія трактується як спосіб буття, система цінностей та цілей, реалізація яких дозволяє зробити життя найбільш ефективним. Життєва стратегія розкривається вченими як мистецтво організації власного життя, головною метою якого, є пошук та здійснення індивідуального смислу [9].

Спираючись на основні концептуальні положення розглянутих підходів ми визначаємо *життєву стратегію*, як індивідуальний, творчий та свідомий спосіб організації людиною власного життя, а також конструювання образу бажаного майбутнього в широких часових межах, яке спирається на здатність до прогнозування, відповідає когнітивно-ціннісним характеристикам і здібностям людини та співвідноситься з її життєвими умовами та обставинами.

Далі розглянемо зарубіжні теорії, в межах яких представлено погляди на індивідуально-психологічні форми організації життєвого шляху.

Розглядаючи умови та особливості побудови людиною життєвого шляху, Е. Берн вживає поняття *життєвого сценарію*, під яким розуміє план життя, що починає складатися ще в дитинстві під впливом батьків. Сценарій виступає сильним психологічним зарядом, який «спрямовує людину назустріч долі й, інколи, позбавляє можливості здійснювати вибір самостійно» [6].

А. Адлер трактував поняття *життєвий стиль* як інтегральне відображення усіх сфер психічного життя людини: думок, почуттів, цілей, дій. Життєвий стиль виражає індивідуальний спосіб адаптації людини до навколишнього середовища; характеризує її індивідуальність. Відмітною рисою феномена життєвого стилю є його несвідомий характер, оскільки засади стилю життя формувалися в період невербального дитинства і, тому, доступ до усвідомлення виявляється ускладненим, а часом і взагалі неможливим [2]. Г. Олпорт зосереджував увагу на ціннісній основі формування стилю життя і визначав його як спосіб досягнення людиною визначеності та ефективності власного образу та своїх стосунків з іншими людьми. Особистий життєвий стиль — є вираженням ціннісних схем людини та її індивідуальності [17].

Отже, поняття, які вживаються зарубіжними та вітчизняними вченими для позначення феноменів структурування та організації людиною власного життєвого шляху можна поєднати за такими спільними характеристиками: 1) *свідоме ставлення до життя* (життєва програма, часова перспектива, транспектива, особистісна репрезентація життєвого шляху, життєва перспектива); 2) *переважання несвідомих чинників організації власного життя* (життєвий сценарій, життєвий стиль); 3) *функція регулювання та детермінації поведінки* (часова перспектива, транспектива, життєва перспектива, особистісна репрезентація життєвого шляху, життєва програма, сценарій життя, стиль життя).

Дослідження зазначеної проблеми дало змогу встановити, що в психологічній науці існує досить широке коло понять, які за змістом відображають психологічну сутність індивідуальних форм організації особистістю життєвого шляху. Визначено психологічні особливості проаналізованих категорій, які зумовлюють напрями та межі побудови та реалізації особистістю власного життя.

Список використаних джерел та літератури

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни / К. А. Абульханова-Славская. — М. : Мысль, 1991. — 248 с.
2. Адлер А. Наука жить / Адлер А. — Киев: Port-Royal, 1997. — 315 с.
3. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Ананьев Б. Г. — СПб. : Питер, 2001. — 288 с.
4. Анцыферова Л. И. К психологии личности как развивающейся системы / Л. И. Анцыферова // Психология формирования и развития личности. — М.: Наука, — 1981. — 366 с.
5. Ахмеров Р. А. Биографические кризисы личности: дис. ... канд. психол. наук. — Москва : Институт психологии Российской Академии Наук, 1994. — 210 с.
6. Берн Э. Игры, в которые играют люди: Психология человеческих взаимоотношений; Люди, которые играют в игры: Психология человеческой судьбы / Э. Берн; [пер. с англ.]. — [4-е изд.] — Мн.: ООО «Попурри», 2005. — 512 с.
7. Бондар Н. Є. Формування особистісної репрезентації життєвого шляху в юнацькому віці: дис.... канд. психол. наук: 19.00.07 / Бондар Н. Є. — Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. — К., 1998. — 207 с.
8. Брушлинский А. В. Психология субъекта / Брушлинский А. В.; [отв. ред. проф. В. В. Знаков]. — М. : Институт психологии РАН; СПб. : Алетейя, 2003. — 272 с.
9. Васильева О. С. Изучение основных характеристик жизненной стратегии человека / Васильева О. С., Демченко Е. А // Вопросы психологии. — 2002. — № 4. — С. 74–85.
10. Головаха Е. И. Жизненная перспектива и профессиональное самоопределение молодежи / Е. И. Головаха — Киев: Наукова думка, 1988. — 144 с.
11. Єрмаков І. Г. Життєвий проект особистості: від теорії до практики. Практико-орієнтований посібник / Єрмаков І. Г., Пузіков Д. О. — Київ: Освіта України, 2007. — 212 с.
12. Ковалев В. И. Особенности личностной организации времени жизни / В. И. Ковалев // Гуманистические проблемы психологической теории; [под ред. Абульхановой-Славской К. А.] — М. : Наука, 1995. — 214 с.
13. Леонтьев А. Н. Лекции по общей психологии / А. Н. Леонтьев / [под ред. Д. А. Леонтьева, Е. Е. Соколовой]. — М.: Смысл, 2000. — 511 с.
14. Мандрикова Е. Ю. Современные подходы к изучению временной перспективы личности / Е. Ю. Мандрикова // Психологический журнал. — 2008. — № 4. — Том 29. — С. 54–65.
15. Мдивани М. О. Методика исследования жизненных стратегий личности / М. О. Мдивани, П. Б. Кодесс // Вопросы психологии. — 2006. — № 4. — С. 146–150.

16. Ньюттен Ж. Мотивация, действие и перспектива будущего / Ньюттен Ж.; [под ред. Д. А. Леонтьева]. — М. : Смысл, 2004. — 608 с.
17. Олпорт Г. Становление личности : избр. тр. / Олпорт Г. — М. : Смысл, 2002. — 462 с.
18. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. — СПб.: Питер, 2002. — 720 с.
19. Сохань Л. Життєва компетентність у технології життєздійснення / Сохань Л., Єрмаков І. // Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство : наук.- метод. зб. — К.: Контекст, 2000. — 336 с.
20. Татенко В. О. Суб'єктно-вчинкова парадигма в сучасній психології / В. О. Татенко // Людина. Суб'єкт. Вчинок: Філософсько-психологічні студії / [за заг. ред. В. О. Татенка]. — К. : Либідь, 2006. — С. 335–337.
21. Фрейд З. Неудовлетворенность культурой / З. Фрейд / Вопросы общества. Происхождение религии; [пер. на рус. язык А. М. Боковинова]. — М.: ООО «Фирма СТД», 2008. — 606 с.
22. Фромм Э. Душа человека / Э. Фромм. — М.: «Республика», 1992. — 109 с.

References

1. Abul'hanova-Slavskaja K. A. Strategija zhizni / K. A. Abul'hanova-Slavskaja. — M. : Mysl', 1991. — 248 s.
2. Adler A. Nauka zhit' / Adler A. — Kiev: Port-Royal, 1997. — 315 s.
3. Anan'ev B. G. Chelovek kak predmet poznaniya / Anan'ev B. G. — SPb. : Piter, 2001. — 288 s.
4. Ancyferova L. I. K psihologii lichnosti kak razvivajushhejsja sistemy / L. I. Ancyferova // Psihologija formirovaniya i razvitiya lichnosti. — M., Izdatel'stvo «Nauka», — 1981. — 366 s.
5. Ahmerov R. A. Biograficheskie krizisy lichnosti: diss. ... kand. psihol. nauk. — Moskva : Institut psihologii Rossijskoj Akademii Nauk, 1994. — 210 s.
6. Bern Je. Igrы, v kotorye grajut ljudi: Psihologija chelovecheskih vzaimootnoshenij; Ljudi, kotorye igrajut v igrы: Psihologija chelovecheskoj sud'by / Je. Bern; [per. s angl.], [4-e izd.] — Mn.: ООО «Popurri», 2005. — 512 s.
7. Bondar N. C. Formuvannja osobistisnoi reprezentacii zhitteвого shljahu v junac'komu vici: dis... kand. psihol. nauk: 19.00.07 / Bondar N. C. — Institut psihologiiim. G. S. Kostjuka APN Ukraїni. — K., 1998. — 207 s.
8. Brushlinskij A. V. Psihologija sub#ekta / Brushlinskij A. V.; [otv. red. prof. V. V. Znakov]. — M. : Institut psihologii RAN; SPb., izdat. : «Aletejja», 2003. — 272 s.
9. Vasil'eva O. S. Izuchenie osnovnyh harakteristik zhiznennoj strategii cheloveka / Vasil'eva O. S., Demchenko E. A // Voprosy psihologii. — 2002. — № 4. — S. 74–85.
10. Golovaha E. I. Zhiznennaja perspektiva i professional'noe samoopredelenie molodezhi / E. I. Golovaha — Kiev: Naukova dumka, 1988. — 144 s.
11. Ermakov I. G. Zhittevij proekt osobistosti: vid teorii do praktiki. Praktiko-zorientovaniy posibnik / Ermakov I. G., Puzikov D. O. — Kiїv: «Osvita Ukraїni», 2007. — 212 s.
12. Kovalev V. I. Osobennosti lichnostnoj organizacii vremeni zhizni / V. I. Kovalev // Gumanisticheskie problemy psihologicheskoi teorii; [pod red. Abul'hanovoj-Slavskoj K. A.] — M. : Nauka, 1995. — 214 s.
13. Leont'ev A. N. Lekcii po obshhej psihologii / A. N. Leont'ev / [pod red. D. A. Leont'eva, E. E. Sokolovoj]. — M.: Smysl, — 2000. — 511 s.
14. Mandrikova E. Ju. Sovremennye podhody k izucheniju vremennoj perspektivy lichnosti / E. Ju Mandrikova // Psihologicheskij zhurnal. — № 4. — Tom 29. — 2008. — С. 54–65.
15. Mdivani M. O. Metodika issledovaniya zhiznennyh strategij lichnosti / M. O. Mdivani, P. B. Kodess // Voprosy psihologi. — 2006. — № 4, — S. 146–150.
16. N'jutten Zh. Motivacija, dejstvie i perspektiva budushhogo / Njutten Zh.; [pod red. D. A. Leont'eva]. — M. : Smysl, 2004. — 608 s.
17. Olport G. Stanovlenie lichnosti : izbr. tr. / Olport G. — M. : Smysl, 2002. — 462 s.
18. Rubinshejn S. L. Osnovy obshhej psihologii / S. L. Rubinshtejn. — Izdatel'stvo: Piter, 2002. — 720 s.

19. Sohan' L. Zhitteva kompetentnist' u tehnologii zhittezdijennja / Sohan' L., Ermakov I. // Kroki do kompetentnosti ta integracii v suspil'stvo : nauk.- metod. zb. — K. : Kontekst, 2000. — 336 s.
20. Tatenko V. O. Sub'ektno-vchinkova paradigma v suchasnij psihologii / V. O. Tatenko // Ljudina. Sub'ekt. Vchynok: Filofofs'ko-psihologichni studii / [za zag. red. V. O. Tatenka]. — K. : Libid', 2006. — С. 335-337.
21. Frejd Z. Neudovletvorennost' kul'turoj / Z. Frejd / Voprosy obshhestva. Proishozhdenie religii; [per. na rus. jazyk A. M. Bokovikova]. — M., — ООО «Firma STD», — 2008. — 606 s.
22. Fromm Je. Dusha cheloveka / Je. Fromm. — M.: «Respublika», 1992. — 109 s.

Ставицкая С. А.

доктор психологических наук, доцент,
заведующий кафедрой социальной психологии и психотерапии
Национального педагогического университета имени М. П. Драгоманова

Пилипенко Н. Г.

преподаватель кафедры социальной психологии и психотерапии
Национального педагогического университета имени М. П. Драгоманова

**ИНДИВИДУАЛЬНЫЕ ФОРМЫ ОРГАНИЗАЦИИ ЛИЧНОСТЬЮ
ЖИЗНЕННОГО ПУТИ**

Резюме

Проведен сравнительный анализ понятий, которые используются в психологической науке для конкретизации феноменов организации личностью жизненного пути. Раскрыто психологическое содержание и определена специфика индивидуальных форм организации личностью жизненного пути.

Ключевые слова: жизненный путь личности, жизненная стратегия, жизненная перспектива, временная перспектива, субъективный образ будущего, жизненная программа, стиль жизни, жизненный сценарий.

Stavitskaya Svetlana Alekseevna

Doctor of Psychology, professor, Head of Department of Social Psychology and Psychotherapy National Pedagogical University M. P. Dragomanova

Pylypenko Natalia Georgiivna

lecturer of the Department social psychology and psychotherapy National Pedagogical University M. P. Dragomanova

INDIVIDUAL FORMS ORGANISATIONS PERSONALITY LIFE PATH

Abstract

This article researching problem individual forms organizations of the personality life path. Identify the theoretical and methodological foundations for the study mentioned problem in the foreign and national psychology. Provision of human personality characteristics, that determine the organization of life path: activity, creativity, reflection, the ability to be the subject vital functions, the desire to go beyond their own limits, which manifests itself in the extrapolation into the future, understanding the general meaning of his own life, as a condition for the correct choice of life path congenital orientations to perform their potentials, values and meanings, conscious attitude, the ability to exercise free life choices.

The comparative analysis of the categories, that exist in psychological science to determine the structuring and phenomena organizations personality life path. It reveals the psychological content and specific concepts such as life strategy, life perspective, temporal perspective, personal representation of life path, trans active, vital program, lifestyle, life scenario. Summarized by the following notion of joint characteristics: 1) a conscious attitude to life (life program, time perspective, transpective, personal representation of life path, life perspective), and 2) the prevalence of unconscious factors organizations their lives (life scenario, lifestyle), 3) control functions and the determination of behavior (temporal perspective transpective, life outlook, personal representation of life path, life application scenario of life, lifestyle).

Key words: life path personality, life strategy, life perspective, temporal perspective, the subjective image of the future, life program, lifestyle, life scenario.

Стаття надійшла до редакції 31.03.2014